

Слободянюк Н.О.

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Основний науковий результат статті полягає у визначенні системного ефекту від інвестування в агропромисловий комплекс за рахунок дифузії інвестицій унаслідок міжгалузевого характеру утворення. Виділено три стратегічні пріоритети інвестиційно-інноваційної політики держави в агропромисловому комплексі: за об'єктами інвестування – акцент на інноваційні технології ресурсозберігаючого, екологічнобезпечного характеру; за джерелами фінансування інвестицій – бюджетна підтримка, створення агропромислово-фінансових груп і централізованих спеціалізованих фондів; залучення іноземного капіталу; за науково-інфраструктурним забезпеченням – створення науково-технічних альянсів, кластерних структур, агропромислових наукових парків, формування механізмів трансферу інноваційних технологій.

Ключові слова: стратегічні пріоритети, агропромисловий комплекс, політика, інвестиційно-інноваційна.

Постановка проблеми. Низька конкурентоспроможність агропромислового комплексу, існуючі економічні протиріччя в ньому вимагають переосмислення стратегічних напрямів здійснення державної аграрної політики, творчого підходу до нової методології господарювання на всіх агропромислових формуваннях на основі стабільного зростання частки наукоємного сектора виробництва. Розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності в аграрній сфері економіки залежить від багатьох факторів, серед яких головним є інституціональне забезпечення, сформоване під впливом державного регулювання аграрно-економічних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми державного регулювання агропромислового комплексу знаходяться у центрі уваги багатьох учених. Федун І.Л. відзначає, що зростання ролі та активізація процесів інноваційно-інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві приводить до підвищення динамізму господарських систем і всього відтворювального циклу [1, с. 208]. Вакулич М.М. акцентує увагу на тому, що в основу трансформаційних процесів в аграрній сфері мають бути покладені принципи активно-пасивного державного регулювання, вираженого у державній фінансовій підтримці та ідеології інвестиційно-інноваційного розвитку [2, с. 47]. Остання передбачає використання коштів, отриманих від інвестування в інновації, на фінансування повторних інновацій, що

забезпечить безперервність інвестиційно-інноваційного процесу та нарощування його масштабів у перспективі. Погоджуємося з Ларіною Я. С., що альтернативи переходу аграрного сектору економіки України до інноваційного типу розвитку в умовах глобалізації, євроінтеграційних процесів та недостатньої конкурентоспроможності вітчизняної кінцевої агропродовольчої продукції (продуктів харчування) на зовнішніх ринках не існує [3, с. 264]. Деформовану структуру інвестицій в аграрній сфері Батир Ю. Г., Чуйко Н. В., Храпач К. Г. пояснюють зневагою держави до закону граничної корисності при здійсненні бюджетних асигнувань [4, с. 278]. Дудник О. В. переконливо доводить, що обсяги державної підтримки, яку аграрії отримують в Україні, не йде в жодне порівняння з обсягами бюджетної підтримки, що надаються сільськогосподарським товаровиробникам в країнах дальнього і ближнього зарубіжжя [5, с. 82]. Високо оцінюючи науковий доробок указаних авторів, слід визнати недостатню увагу вчених до проблем стратегічного управління інвестиційним процесом в агропромисловому комплексі.

Формулювання цілей статті – визначення макроекономічного значення інвестування в агропромисловий комплекс і обґрунтування на цій основі стратегічних пріоритетів інвестиційно-інноваційної політики його розвитку.

Опис основного матеріалу дослідження. Інвестиційно-інноваційний розвиток є процесом структурного вдосконалення національної економіки переважно за рахунок пріоритетного інвестування в нові технологічні уклади для зростання обсягів суспільного виробництва, підвищення якості суспільного продукту,

© Слободянюк Наталя Олександрівна, к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів та банківської справи, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, тел.: +380975822248, e-mail: slobnata@mail.ru

зміцнення національної конкурентоспроможності та формування суспільства постіндустріального типу.

Аграрний сектор України є системоутворюючим у національній економіці, що формує засади збереження суверенності держави - продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки [6, с. 61].

Агропромисловий комплекс (АПК) складається з сільського господарства, як головної галузі, промисловості, що виробляє засоби виробництва для нього, а також переробної промисловості [7, с. 110]. У сучасних умовах АПК має потенціал виробництва, який значно перевищує потреби внутрішнього ринку, і тому може стати локомотивом розвитку національної економіки, надати імпульс інвестиційному, технологічному та соціальному піднесенню держави. Необхідною передумовою для цього є реалізація інвестиційних проєктів з метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Інвестування агропромислових підприємств диверсифікує попит та пропозицію, сприяє розмиванню міжгалузевих кордонів, оскільки орієнтує їх на проникнення в нові підгалузі та на нові ринки. Нововведення наповнюють новим змістом та стратегічною спрямованістю інноваційно-інвестиційний процес в аграрній сфері, але їх поширенню перешкоджають неефективна законодавча, правоохоронна, судова влада, їх асиметрія. Існуючий господарський порядок, зростання рівня зношеності техніки, переважання використання застарілих технологій обумовлюють високий рівень трансакційних витрат інвестиційної діяльності. Указані вади пов'язані, насамперед, з недоліками системи державного регулювання і неефективністю державної інвестиційно-інноваційної політики в аграрному секторі національної економіки.

У сучасних умовах державна інвестиційно-інноваційна політика в аграрному секторі має декларативний характер, зберігається залишковий принцип його державного фінансування. Відсутність чітких стратегічних орієнтирів державного стимулювання інвестиційно-інноваційних зрушень обумовлює існування деформованої науково-технічної бази галузевої науки, збереження диспропорцій у сфері оновлення матеріально-технічної бази агропромислового комплексу, високий рівень матеріало- та енергоємності його кінцевої продукції.

На сучасному етапі розвитку агропромислового виробництва завданням інвестиційної

політики є визначення пріоритетних напрямів, джерел і обсягів капітальних вкладень в ті чи інші галузі сільського господарства, а також створення сприятливих нормативно-правових і господарських умов для інвестування в основний капітал за рахунок удосконалення системи оподаткування та амортизаційної політики, митно-тарифного регулювання, захисту права власності, надання виробникам найбільш важливих видів продукції державної підтримки, податкових пільг і преференцій. Для розбудови інвестиційно-інноваційної інфраструктури доцільно використовувати тендерні торги, за результатами яких фінансування переможців може здійснюватися з державного бюджету на основі повернення. Пріоритетними напрямками інвестиційно-інноваційної політики держави в аграрному секторі є: підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції шляхом впровадження європейських стандартів якості; вдосконалення та оновлення асортименту відповідно до попиту споживачів; підвищення ефективності роботи сільськогосподарських підприємств за рахунок модернізації та введення нових виробничих потужностей; зростання обсягів продукції експорту; забезпечення нарощування випуску продукції, що сертифікована за світовими стандартами.

Пріоритети державної інвестиційно-інноваційної політики в аграрному секторі національної економіки закладено в програмних документах. У Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки зазначається, що в умовах інтеграції України до Європейського Союзу розвиток національної економіки має відбуватися за інноваційною моделлю [8]. З розвитком глобальних процесів та в умовах підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС перед аграрним сектором економіки постали додаткові проблеми, пов'язані із забезпеченням його конкурентоспроможності на світовому ринку через вільне і квотове пересування капіталу, продукції тощо. В аграрній галузі національної економіки необхідно вибудувати спеціалізовані експортні підгалузі, які перетворять Україну з держави сировинної орієнтації на державу-лідера. Створення проривних аграрних інновацій передбачено Стратегією розвитку аграрного сектора України на період до 2020 р. [9], яка спрямована на формування ефективного, ресурсозберігаючого, еколого-безпечного, соціально спрямованого, наукоємного сектора економіки, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства. Основою вибору інноваційної стратегії аграрних підприємств є

обґрунтування тенденцій розвитку науки й техніки, переходу до нового технологічного укладу, аналізу та прогнозу динамічного оновлення продуктів і технологій в аграрному виробництві. Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [10] визначено «Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу» серед семи стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності.

Формування економічних передумов для реалізації інвестиційно-інноваційних стратегій в сфері АПК за останні роки є незаперечною ознакою якісно нового рівня управління і зміщення орієнтирів вітчизняної аграрної політики в бік зміцнення позицій національного продовольчого сектору у світовому просторі. Стратегічна спрямованість на здійснення інноваційних зрушень в агропромисловому секторі свідчить про завершення епохи спонтанних, хаотичних ринкових перетворень, які здійснювались під впливом короткотермінових внутрішніх і зовнішніх факторів.

Рівноважний стан аграрної економіки означає, що вона почне функціонувати переважно на основі ринкових механізмів за державної підтримки формування необхідних інститутів розвитку. Перехід на інноваційний шлях передбачає не тільки модернізацію технологій виробництва аграрної продукції, а й зміну галузевої структури, форм організації виробництва та методів управління. У разі продовження активної діяльності державних та місцевих органів управління з бюджетної підтримки аграрного сектору можна реально завершити специфікацію прав власності на землю в аграрних підприємствах.

Державна політика щодо екологізації національної економіки має бути спрямована на стимулювання виробництва екологічно чистої продукції. Враховуючи специфіку сільськогосподарської сфери та багатозначність завдань, що стоять перед аграрним сектором економіки України, а також пріоритетність інтеграції до Європейського Союзу, на державному рівні необхідно: стимулювати ведення ґрунтозахисного сільського господарства; встановити жорсткий контроль за дотриманням аграрними підприємствами сучасних екологічних норм; забезпечити конкурентні умови виробникам сільськогосподарської продукції; відстоювати інтереси споживачів та гарантувати безпеку харчових продуктів.

Для досягнення цілей формування і реалізації механізму управління інвестиційною стратегією аграрного сектору необхідно побудувати механізм, який включає сукупність інвестиційних ресурсів, методів, коштів, інструментів і важелів впливу на інвестиційні процеси в аграрному

секторі України, що вживаються органами влади на державному і регіональному рівнях. Механізм управління інвестиційною стратегією аграрного сектору повинен включати наступні структурні елементи: цілі управління, трансформовані в критерії управління; елементи об'єкту управління та їх зв'язки, на які здійснюється вплив в інтересах досягнення поставлених цілей; інструментарій, способи і технологія досягнення поставлених цілей; ресурси управління (матеріально-технічні, фінансові, соціальні, інституціональні і інші ресурси, при використанні яких реалізується обраний метод управління і забезпечується досягнення поставленої мети). Слід зазначити, що управління інвестиційною стратегією аграрного сектору є частиною інвестиційної системи, яка включає також інвестиційні об'єкти і суб'єкти. Критеріями визначення механізму управління інвестиційною стратегією аграрного сектору необхідно вважати досягнення стійкої динаміки наступних показників: темпу зростання інвестицій; рівня капіталізації виробництва в пріоритетних підгалузях аграрної економіки тощо. Формулювання цілей і пріоритетних напрямів інноваційного розвитку починається з проведення системи прогнозно-аналітичного моніторингу ринку наукової продукції, за результатами якого обґрунтовуються принципові рішення і пропозиції відносно головних пріоритетів інноваційної діяльності держави в сфері АПК.

Для стимулювання розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності в аграрній сфері на рівні держави необхідно забезпечити стабільну економічну ситуацію в країні для залучення інвестицій в АПК. Окрім створення сприятливого інвестиційного клімату, аграрні підприємства мають підвищувати власну інвестиційну привабливість і самостійно розробляти програми свого подальшого розвитку, тобто здійснювати стратегічне планування інвестиційної діяльності [11, с. 127]. Залежно від фактору часу виокремлюють 3 форми інвестиційного планування: оперативне - на період, менше ніж 1 рік - квартал, місяць; тактичне - з плановим періодом 1 рік; стратегічне - на плановий період понад 1 рік. Інвестиційна стратегія являє собою систему довгострокових цілей інвестиційної діяльності підприємства, які обумовлені загальними завданнями його розвитку та інвестиційною ідеологією, а також вибором найбільш ефективних шляхів їх досягнення.

Для активізації можливостей інвестиційного забезпечення розвитку агропідприємств доцільно: переорієнтувати діяльність банківської

системи в бік кредитування агропідприємств; створювати агропромислово-фінансові групи, венчурні фонди, пайові інноваційні фонди агроформувань за участю як державних коштів, так і внесків приватних підприємств; активізувати залучення інвестиційного капіталу під гарантії центральних і регіональних органів влади; розвивати лізингові відносини, інфраструктуру інвестиційно-інноваційної діяльності на аграрному ринку, яка забезпечить тісну інтеграцію виробництва і науки: науково-технічних альянсів, консорціумів, спільних інноваційних підприємств (у тому числі й міжнародних), бізнес-інкубаторів, кластерних структур, агропромислових наукових парків тощо.

Створення національних інноваційних кластерів АПК за участю держави дозволить застосувати механізми публічно-приватного партнерства, побудувати відносини взаємодії та взаємної підтримки між державними інститутами та бізнесом в агропромисловій сфері, що сприяє відкритості суспільства; підвищенню якості життя в регіонах, де відбувається реалізація інноваційних проектів за участю держави та бізнесу; активізації процесу накопичення людського капіталу в галузях АПК, що впливає на якість трудових ресурсів та загальний рівень національної економіки.

Стратегія високотехнологічного розвитку сільського господарства на основі інноваційної моделі потребує кардинального поліпшення фінансування науки за рахунок бюджету та залучення позабюджетних асигнувань; зміцнення матеріально-технічної бази наукових установ, оснащення їх сучасною комп'ютерною технікою, новим устаткуванням та приладами; підвищення рівня комерціалізації і результатів наукових досліджень та інноваційних процесів, здійснення державного замовлення на інноваційні продукти; здійснення заходів щодо інтеграції науки і виробництва. Для просування створеної інноваційної продукції наукові установи аграрного профілю мають спільно з державними владними органами вести роботу з надання

сільськогосподарським підприємствам науково-консультаційних послуг, проведення науково-практичних конференцій, семінарів, курсів, шкіл, днів поля, організації виставок-ярмарків, аукціонів, «круглих столів», читання лекцій, публікацій рекомендацій, інформаційних листків, статей в газетах, журналах тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Основний науковий результат статті полягає у визначенні системного ефекту від інвестування в агропромисловий комплекс за рахунок дифузії інвестицій унаслідок міжгалузевого характеру утворення. Виділено три стратегічні пріоритети інвестиційно-інноваційної політики держави в агропромисловому комплексі:

- за об'єктами інвестування: інноваційні технології ресурсозберігаючого, екологічно безпечного характеру, які дозволятимуть виробляти екологічно чисту сільськогосподарську продукцію, конкурентоспроможну на зарубіжних ринках відповідно до стандартів ЄС;

- за джерелами фінансування інвестицій: виділення бюджетних коштів на конкурсній основі через тендери, надання податкових інвестиційних кредитів, формування гарантійних механізмів із боку центральних і регіональних органів влади за банківськими кредитами; створення агропромислово-фінансових груп і централізованих спеціалізованих фондів за участю держави і приватних структур; залучення іноземного капіталу;

- за науково-інфраструктурним забезпеченням: збільшення обсягів фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт за рахунок різних джерел, створення науково-технічних альянсів, кластерних структур, агропромислових наукових парків, формування механізмів трансферу інноваційних технологій.

Перспективами подальших досліджень є розробка пропозицій щодо обґрунтування інвестиційних стратегій великих корпоративних структур.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федун І. Л. Портфель стратегій підвищення інноваційно-інвестиційної активності в агропромисловому виробництві України / І. Л. Федун // Економічний аналіз. - 2014. - Т. 15(3). - С. 206-211.
2. Вакулич М. М. Стратегічне управління інвестиційним кліматом в агропромисловому секторі економіки України: підходи та механізми / М. М. Вакулич // Академічний огляд. - 2013. - № 2. - С. 43-51.
3. Ларіна Я. С. Інноваційні стратегії розвитку підприємств аграрного сектора економіки України / Я. С. Ларіна // Економічні інновації. - 2015. - Вип. 60(1). - С. 260-269.
4. Батир Ю. Г. Інвестиційна стратегія розвитку аграрної сфери / Ю. Г. Батир, Н. В. Чуйко, К. Г. Храпач // Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини. - 2015. - Вип. 31(1). - С. 276-280.
5. Дудник О. В. Інвестиційні стратегії підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств / О. В. Дудник // Економіка АПК. - 2016. - № 5. - С. 79-86.

6. Кваша Т. К. Бюджетне фінансування та реалізація у 2012 році середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності за стратегічним пріоритетом «технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу» / Т. К. Кваша, О. Ф. Паладченко // Формування ринкових відносин в Україні. - 2014. - № 5. - С. 58-63.

7. Данкевич Є. М. Реалізація інвестиційних проектів в аграрному секторі економіки у контексті стратегії розвитку інтегрованого виробництва / Є. М. Данкевич // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). - 2014. - № 1. - С. 107-111.

8. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів: Рекомендації Верховної Ради України від 21.10.2010 № 2632-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2632-17>

9. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. № 806-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>

10. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>

11. Адаменко А. П. Стратегічне планування інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств / А. П. Адаменко // Фінансовий простір. - 2013. - № 3. - С. 125-129.

REFERENCES

1. Fedun I. L. (2014), The portfolio of increase strategies of innovation and investment activity in agricultural production Ukraine, *Ekonomichnyj analiz [Economic Analysis]*, Vol. 15(3), pp. 206-211 (ukr).

2. Vakulych M. M. (2013), Strategic management of the investment climate in the agricultural sector of Ukraine: approaches and mechanisms, *Akademichnyj ogljad [Academic Review]*, No. 2, pp. 43-51 (ukr).

3. Larina Ja. S. (2015), The innovative strategies of enterprise development of the agrarian sector of Ukraine, *Ekonomichni innovacii [Economic innovation]*, Vol. 60(1), pp. 260-269 (ukr).

4. Batyr Ju. G., Chujko N. V., Hrapach K. G. (2015), The investment strategies of the agricultural sector, *Problemy zoonzhenerii ta veterynarnoi' medycyny [Problems zooengineering and veterinary medicine]*, Vol. 31(1), pp. 276-280 (ukr).

5. Dudnyk O. V. (2016), The investment strategies for more efficient use of the resource potential of agricultural enterprises, *Ekonomika APK [Economy AIC]*, No. 5, pp. 79-86 (ukr).

6. Kvascha T. K., Paladchenko O. F. (2014), The budgetary funding and implementation in 2012, the medium-term priorities for innovation at a strategic priority of «technological innovation and development of agricultural sector», *Formuvannja rynkovykh vidnosyn v Ukraini [Formation of market relations in Ukraine]*, No. 5, pp. 58-63 (ukr).

7. Dankevych Je. M. (2014), The implementation of investment projects in the agricultural sector in the context of the development strategy of integrated production *Zbirnyk naukovykh prac' Tavrijs'kogo derzhavnogo agrotehnologichnogo universytetu (ekonomichni nauky) [Proceedings of the Tauride Agrotechnological State University (economic sciences)]*, No. 1, pp. 107-111 (ukr).

8. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), *Strategija innovacijnogo rozvytku Ukrainy na 2010-2020 roky v umovah globalizacijnykh vyklykiv [Strategy of Innovation Development of Ukraine for 2010-2020 in Conditions of Global Challenges]*, Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2632-17> (ukr).

9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), *Pro shvalennja Strategii' rozvytku agrarnogo sektoru ekonomiky na period do 2020 roku [On approval of the Strategy of Development of the agricultural sector for the period until 2020]*, Retrieved from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80> (ukr).

10. Verkhovna Rada of Ukraine (2011), *Pro priorytetni naprjamy innovacijnoi' dijal'nosti v Ukraini [On innovation activity priorities in Ukraine]*, Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17> (ukr).

11. Adamenko A. P. (2013), Strategic investment planning of farm, *Finansovyj prostir [Financial space]*, No. 3, pp. 125-129 (ukr).

Одержано 10.01.2017 р.